

דברי תורה

מאת

ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו במשך

ימי חג הפסח

שנת תשפ"א לפ"ק

*

יוצא לאור ע"י

מכון מעדני מלך וויזן

גליון אלף רי"ט

על הטוב יזכר ידידינו

מזוה"ר **הירל פישמאן** הי"ו

אשר בלבל הוצאת הקונטרס לזכות הרבים

* * *

לע"נ זקינו הר"ר משה ב"ר שרגא צבי פישמאן ע"ה

ולע"נ זקינו הר"ר מאיר יהודה ב"ר דוד אהרן גאלדשטיין ע"ה

וזוגתו מרת לאה ב"ר עקיבא דוב ע"ה

לע"נ חותנו הר"ר שמשון ישראל ב"ר חיים הבהן רובינפעלד ע"ה

נפטר י"ג ניסן תשפ"א לפ"ק

ת.ג.צ.ב.ה.

* * *

יברך ה' חילו ופועל ידיו ירצה,

אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד,

ויזכה לראות דורות ישרים ומבורכים מתוך רוב שמחה.

להשיג אצל

מכון מעדני מלך וויען

185 Wilson St.

Brooklyn N.Y. 11211

718.388.1751.#117

דברי תורה

כניסת החג (שבת ערב פסח) תשפ"א לפ"ק

שנת הארצה בשנת ע"כ. ולכאורה צריך ביאור, דהן אמת דשבת יש מלות שביתת שבת גם על הבהמה, לא תעשה כל מלאכה אתה וצנך וצמך עבדך ואמתך ובהמתך (שם כ"י), אבל אכילת מחובר הותר לו, כמו שנאמר (שם כג"ז) למען ינוח שורך וצמורך, וברש"י תן לו נייח, להחיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע. או אינו אלא יחבשנו בתוך הבית, אמרת אין זה נייח אלא לער (מכילתא) ע"כ. ואם כן למה נח הארצה בשבת מלאכול כל עשב הארץ אשר הותר הוצרד, הלא זה מותר גם בצבחת ישראל.

וגראדה דהנה יש לדקדק באריכות לשון הכתוב, ויעל הארצה על כל ארץ מצרים וגו' 'כבד מאד', לפניו לא היה כן 'ארצה' כמוהו ואחריו לא יהיה כן, שיש צוה יתור תיבות. ויש לומר דברש"י כתוב, ואותו שהיה צימי יואל שנאמר (יואל ז-ג) כמוהו לא נהיה מן העולם, למדנו

בפור (א"ח סימן תל) איתא, שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, לפי שנעשה צו נס גדול וכו', שעשור בחודש היה שבת, ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וכו', והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן, ולא היו רשאין לומר להם דבר וכו' ע"כ. ולכאורה טעם זה יודק רק למאן דאמר (שבת פו:) דראש חודש ניסן היה אז ציוס חמישי, וממילא עשור ציוסן היה בשבת. אבל לדעת קדר עולם (שם) דראש חודש היה חל אז ציוס ששי, אם כן מקחו מצעשור היה ציוס הראשון ולא בשבת. וצריך טעם למה קורין שבת קודם הפסח בשם שבת הגדול.

וייש לומר עוד, דהנה צמכת ארצה כתיב, ויעל הארצה על כל ארץ מצרים, וינה בכל גבול מצרים, כבד מאד, לפניו לא היה כן ארצה כמוהו ואחריו לא יהיה כן (שמות י"ד). וצבעל הטורים, וינה צ' צמקורה, דין, ואידך וינה ציוס השביעי (שם כ"א), מלמד

עשבים מן הקרקע, היינו כדי ליתן לו נייח ותענוג באכילתו, שאם ימנע ממנו אין זה נייח אלא נער, אבל לתלוש ולאכול עשבים נצער של אכילה גסה, זהו גדר של מלאכה גם בצדמה. ועל כן הארצה שמסרו נפשם להצטער באכילתם, נחו ושבתו בשבת.

*

וְהַצֵּדָה בגמרא (סנהדרין סה:): שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא, ומה יום מיומים [למה תחשב יום שבת יותר משאר ימים], אמר לו ומה גבר מגוברין [מה לאיש כמוך להיות שר וגדול מכל אנשים], אמר ליה דמרי צבי [אדוני חפץ לגדלני, המלך קיסר המשילני], שבת נמי דמרי צבי [הקצ"ה חפץ והזהיר על כבודו], אמר ליה הכי קאמינא לך מי יימר דהאידינא שבתא [ודילמא אחד משאר ימים הוא שבת], אמר לו נהר סבטיון יוכיח [נהר אחד של אבנים, ובכל ימות השבת שוטף והולך וציום השבת שוקט ונתן], צעל אוז יוכיח [שאינו עולה בשבת], קברו של אביו יוכיח [אביו דטורנוסרופוס כל ימות השבת היה מעלה עשן, שהיה נדון ונשרף, ובשבת פושעי גיהנם שובתין] ע"כ. הרי לנו כי יש ללמוד משלשה דברים בהצריאה קדושת השבת.

שהיה כבוד משל משה. כי אותו של יואל היה על ידי מינין הרבה, שהיו יחד ארצה ילק חסיל גום, אבל של משה לא היה אלא של מין אחד, וכמוהו לא היה ולא יהיה ע"כ.

וַיִּתְבֵּן לומר עוד, כי כמו שמנינו בהצפרדעים שמסרו נפשם לעשות רצון קונם, שנצטערו ליכנס בתוך מעיהם ומקרקרין (רש"י ז-ט), ונכנסו להתנור צעדו חם, ומהם נשאו חנניה מישאל ועזריה קל וחומר למסור נפשם על קדושת השם (פסחים נג:). כן הארצה שבה למזרים, לא אכלו רק כדי שבעם, אלא גם אכילה גסה להשחית הכל, שלא ישאר שם כלום, וכמו שהעיד הכתוב ויאכל את 'כל' עשב הארץ, ואת 'כל' פרי העץ אשר הותיר הצבר, ולא נותר 'כל' ירק צעך ובעשב השדה בכל ארץ מזרים. וסוג 'ארצה' כזה שיאכל גם אכילה גסה שנפשו קצה עליו, כדי להשחית הארץ לא היה גם צימי יואל. והוה שאמר הכתוב, ויעל הארצה על כל ארץ מזרים, וינח בכל גבול מזרים, 'כבוד מאד', אשר לפניו לא היה כן 'ארצה' כמוהו ואחריו לא יהיה כן, היינו מחנה של ארצה שיאכלו גם כאשר קצה נפשם באכילתם, כדי שלא ישאר עשב אחד, זאת לא היתה לפניו ולאחריו.

וַיִּבְנוּ ישראל צמזרים ראו צראשונה לעיניהם גדול קדושת השבת

וַיִּבְנוּ זה הגם שהותר בשביתת צדמה, שהיא תולש ואוכל

כי אני הכזדתי את לבו ואת לב עבדיו, למען שתי 'אותות' אלה בקרב (י-א). ולכאורה זהו לא הביא אלא אות אחת, מכת הארצה, ולמה אמר 'אותות' לשון רבים. אך זהו כי מכת זו למדו קדושת השבת, אשר בני וצין בני ישראל אות היא לעולם (שמות לא-י), על כן היא כלול מכת ארצה שתי אותות, האות של המכה, והאות של שבת.

והגה ישראל צמרים שמרו את השבת, אבל שציתתם היתה רק לשם מנוחה, ולא לזכר מעשה בראשית, אשר ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וציום השביעי שבת וינפש, וכדאיתא במדרש (שמו"ר א-כח) שמשא רבינו ראה שאין להם מנוחה, הלך ואמר לפרעה, מי שיש לו עבד אם אינו נח יום בשבוע הוא מת, ואלו עבדיך אם אין אהת מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים, אמר לו לך ועשה להן כמו שתאמר, הלך ותקן להם את יום השבת לנוח ע"כ. ואיתא בטור (או"ח סימן רפא) שכאשר נלטו ישראל על יום השבת, שמה משה שצחר בו, וזהו ישמח משה במתנת חלקו (בתפלת שבת) ע"כ.

אבל כעת כאשר ראו שהארצה שובת בשבת, וינח הארצה בכל גבול מצרים, הכירו לדעת כי יש קדושה מלמעלה ציום זה, כי יום זה גדול

במכת הארצה, שהיה נח ושובת בשבת. ואיתא בגמרא (עירובין ק:) מאי דכתיב (איוב לה-א) מלפנו מזהמות הארץ ומעוף השמים יחכמו, אלמלא לא ניתנה תורה, היינו למידין זניעות מחתול [שאינו מטיל רעי בפני אדם, ומכסה לואתו], וגזל מנמלה [דכתיב (משלי ו-ח) תכין בקיץ לחמה, ואין אחת גוזלת מאכל חברתה], ועריות מיונה [שאינו נזקק אלא לבת זוגו] ע"כ. ומעתה קל וחומר שהיו למידין ישראל צמרים קדושת השבת מהארצה, שכולו הוא חוץ לדרך טבע, שהארצה ירגיש בכניסת השבת וציליאת השבת, ולשבות זה מעצמם ממלאכה.

ובזה יש ליתן טעם לשבח על הנגינה במצות שבת, ששת ימים יעשה מלאכה וציום השביעי שבת שבתון (שמות לא-טו), שהנגינה על ציום השביעי היא מונח רביעי, שאם יטעון אחד מי יימר דהאידנא שבתא, יש לו הוכחה מארבעה דברים ששבתין ונייחין בשבת, נהר סבטיון, צעל אוב, קצרו של רשע, וממכת הארצה צמרים, שארבעה דברים הללו היו מונחין ושבתין ציום השבת, ומוזה יש הוכחה ציום השביעי שבת שבתון קודש לה'.

*

ובזה מובן מה שאמר ה' למשה במכה זו דייקא, בא אל פרעה

הראשון לזכר למעשה זרה, ועל כן קראוה 'שבת הגדול', שהכירו צפעס הראשונה גדולתה, וגם שהיום הזה היא זכר למעשה זרה שנקרחת בתואר גדולה.

*

אִתָּא בתרגום יונתן (שמות י"ז-7) ואשא אתכם על כנפי נשרים ואציה אתכם אלי, שצעת יציאתם ממזרים נשא אותם על עננים למקום בית המקדש לעשות שם הפסח, ושז נשא אותם חזרה לרעמסס ע"כ. ויש להבין הלא אחתי לא נתקדש אותו מקום למקדש ה', ומהו הענין שנשא אותם בדרך נס שמה לעשות הפסח. אמנם בתואר זרמז"ם (ה' בית הזמירה ז-ז) ומסורת ציד הכל, שהמקום שזנה צו דוד ושלמה המוצח בגורן ארונה, הוא המקום שזנה צו אברהם המוצח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שזנה צו נח כשיצא מן התיבה, והוא המוצח שהקריב עליו קין והבל, וצו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא, ומשם נברא, אמרו חכמים (צ"ר י"ד-ח) אדם ממקום כפרתו נברא ע"כ. אם כן כבר נתקדש מקום ההוא בהקרבנות קרבנות עוד מימי אדם הראשון ונח ואברהם.

ובטעם שהאריך הרמז"ם במסורה זו, שאדם הראשון ונח

וקדוש שהצוראים שנשלחו למזרים לאכול ולהשחית שובתים ציוס זה, זכר למעשה זרה, שצו שבת ה' מכל מלאכתו. ומעתה אחר מכת הארצה נתעלה יום השבת צעיני כל ישראל, כי הכירו משבתת הארצה גדול מעלת השבת.

והנה זרמז"ן (י-7) בתואר כי צחודש ניסן למטה החטים והכוסמת וכו', ואז הציא ה' עליהם מכת הארצה, שהשחית הכל עד שלא השאיר להם פרח או ניץ ע"כ. וצחיות שמראש חודש ניסן עד לאתם ממזרים יש צחוכה שחי שבתות, ומכת הארצה התחילה זראש חודש עד שצעה צחודש, ושבתה ציוס השבת מכניסתה עד לאתה (שה היה ציוס צ' או ג' לחודש ניסן), והכירו ישראל גדול קדושת השבת, על כן צשבת הצחה קודם יציאתם, שצתו ישראל צשבת צחופן נעלה יותר, לא רק לשם מנוחה ממלאכה, אלא זכר למעשה זרה, שצביל שה' שבת מכל מלאכתו אשר עשה ששת ימים, ויצרך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו, והשבת היא יום גדול וקדוש.

ואמרו חז"ל (ברכות נ"א.) לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת וגו' (דברי הימים א כ"ט-א), גדולה זו מעשה זרה ע"ש. ואם כן שבת זו קודם יציאתם שצתו ישראל צפעס

וקדושת מקדש של מעלה צוקעת ויורדת, ויש שם הארה מקדושת צית המקדש של מעלה, מימות צריאת העולם, ולכן הקריבו אדם ונח שם את קרבנותיהם. ולכן הביא ה' גם את ישראל ממזרים להקרבת הפסח למקום ההוא, שיש בה הארה מקדושת המקדש שלמעלה. כי צהיות שמלות חג הפסח התחילו ישראל לקיימם עוד במזרים קודם מתן תורה. וכל מצוה לדורות תלויה באופן התחלטה, וכמאמרם (שבת קל.) כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה, עדיין עושין אותה בשמחה. וכל מצוה שקבלו עליהם בקטטה כגון עריות עדיין עושין אותה בקטטה ע"כ. ואם כן תהא התחלת מצוה פסח במקום טומאה, ערות הארץ. על כן הסייע ה' אותם למקום המקדש, המקום היותר מקודש שבעולם, אשר שם תהא התחלת מצוה פסח צטהרה, ומוזה יומשך קיום מצוה זו לדורות עולם בקדושה יתירה.

*

והצדקה דוד המלך אומר (תהלים קלג-ב) שנשבע לה' נדר לאציר יעקב, אם אצוא צהאל ציתי אם אעלה על ערש יצועי וגו', עד אמנא מקום לה' משכנות לאציר יעקב, הנה שמענוה באפרתה מנאווה צשדי יער וגו', קומה ה' למנוחתך אמה וארון עורך ע"כ. ויש לומר הכוונה, כי הנה כתיב

הקריבו שם קרבנותיהם. ולכאורה זה שיך רק לצאר סדר דברי הימים, ולא נוגע להלכה, ואין מקומו כאן צפרטי הלכות צית הצחירה. ונראה דאיתא צמשנה (עבודה זרה מה.) כל מקום שאתה מונא הר גבוה וכו' דע שיש שם עבודה זרה. וכתבו התוספות צירושלמי (ג-ה) פריך מצית הצחירה [שצנאו על הר המוריה, והרי נאסר משום עבודה זרה], ומסיק על פי צציה צונה שם ע"כ. ויש לומר עוד, דאדם הראשון שהקריב שם קרבנו, הקדיש מקום ההוא לה'. וכמו כן נח אחר המצול שזכה צכל הצריאה הקריב שם קרבנו, והרי אין אדם אוסר דצר שאינו שלו, ולא יכלו שוב לאסרו משום עבודה זרה. ואם כן נוגע מסורה זו לדניא, איך הותר לצנות שם הצית הצחירה.

אך הא גופא צריך ציאור, כיון שעדיין לא נתקדש מקום זה בקדושת המקדש, למה צחרו להקריב את קרבנם צמקום הזה דייקא. ונראה דאיתא צרש"י, תצנמו ותטעמו צהר נחלתך, מכון לצצתך פעלת ה', מקדש ה' כוננו ידך (שמות טו-ז), מקדש של מטה מכון כנגד כסא של מעלה (מכילתא, תנחומא פקודי צ) ע"כ. ואם כן מקדש של מעלה עומדת מכון נגד מקום ההוא. ומנינו צטומאה שצוקעת ועולה צוקעת ויורדת (אהלות ז-א), ומכל שכן שצקדושה יש מדה זו,

ועל זה נאמר תבאמו ותטעמו זהו נחלתך מכון לשבתך וגו', דבשעה שישראל שרויין על אדמתם, מכון בית המקדש שלמטה כנגד בית המקדש של מעלה. אבל בזמן שישראל בגלות, ובכל מקום שגלו שכינה עמהם, גלו למזרים שכינה עמהם, גלו לבבל שכינה עמהם. היכא, צבי כנישתא דהולל וצבי כנישתא דשף ויחיז (מגילה כט.), אז בית המקדש של מעלה מתטלטל ממקומה, ושריח כנגד המקדשות של מטה, ועל זה נאמר להיפוך, בית המקדש של מעלה מכון נגד בית המקדש של מטה עכדה"ק (הוצא באמרי יוסף פ' משפטים, וצערות הנשם שם).

וְלַפִּי זה מתחילת צריחת העולם, בית המקדש של מעלה נקבע מכון נגד מקום המקדש בירושלים. אבל בשעה שהיו ישראל צמדבר וצנו שם משכן לה', נעמק בית המקדש של מעלה ממקומה, והיתה מכון נגד המשכן צמדבר. ואחר זה היתה מכון נגד המשכן בגלגל ובשילה וצנו ובצעון. ואם כן לא היו יכולים דוד ושמואל לידע מקום מקדש של מטה שהוא מכון נגד מקדש של מעלה, שאז לא היה המקדש מכון נגד ירושלים, אלא נצו וגצעון, והורכו לחקור את מקומה מהמקראות.

וַזָּהוּ שאמר דוד, אם אבוא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי עד אמנא מקום לה'. ואם תאמר

(שמואל א יע-יע) וילך דוד ושמואל וישבו בנזיות צרמה, ובגמרא (זבחים נד:) שהיו יושבין צרמה ועוסקין בנזיו של עולם [למנוח מקום לבית הבחירה מן התורה] וכו', לא הוו ידעי דוכחיה וכו' ע"כ. ולכאורה הרי מצינו בשמואל (האמורא) שאמר שבקי בשבילי דרקיעא כמו בשבילי דנהרדעא (ברכות נח:), ואם כן מכל שכן דשמואל הנביא ודוד היו בקיאים, ואם כן ראו מקום בית המקדש של מעלה, וכיון דמקדש של מעלה מכון נגד של מטה, הרי יכלו לידע מזה היה מקום המקדש. [ואולי לזה כוון רש"י שהיו עוסקין למנוח מקום המקדש 'מן התורה', והיינו שידעו היכן מקומה, אבל עסקו למנוח רמו לזה מן התורה].

וַנִּרְאָה דהנה ברש"י כאן כתב בלשונו, דמקדש של מטה מכון כנגד כסא של מעלה. ולהלן כתיב (שמות כג-) הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך צדקך, ולהביאך אל המקום אשר הכינתי, ושם פירש רש"י בלשון איפכא, זה אחד מן המקראות שאומרים שבית המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה. וביאר הרה"ק מוהר"י מצעלזא ז"ע, דודאי מקום בית המקדש שלמעלה הוא במקום קצוע, דהיינו כנגד ירושלים, זה שער השמים (בראשית כח-יז), ובית המקדש של מטה מכון כנגד בית המקדש של מעלה,

מזרים בלשון תרגום, הא לחמא עניא, ולמה נשתנה מכל נוסח ההגדה שהוא בלשון הקודש. דזהו על פי מה שאמרו חז"ל (שבת י"ג.) אל ישאל אדם זרכיו בלשון ארמי, שאין מלאכי השרת נוקקין לו, יען שאין מכירין בלשון ארמי. וקאמר שם שאני חולה דשכינה עמו, דאלל חולה מותר להתפלל בלשון ארמי, דשכינה עמו, ואין צריך שיזדקקו לו מלאכי השרת להכניס תפלתו ע"ש. וכן הוא גם בליל פסח כנ"ל. על כן כדי לעורר לב האדם שיצין קדושת הלילה הזה, שהשי"ת ופמליא דיליה נמצאים בצמינו, מתחילין בלשון ארמי, להראות שאנו משתעשעים בלילה הזה כדיכול עם הקב"ה בעצמו ע"כ.

ויש להוסיף דלכן גם מסיימין ההגדה בלשון ארמי, בפיוט חד גדיא, לרמוז להאדם שלא יקל ראש בעת הסעודה ביושבו יחד עם בני ביתו, באופן שלא תמצא השכינה מנוח ותענוג בציתו, ותצטרך להרחיק נדוד מהבית, אלא יסב כל הלילה באוירא דקדושה והתרוממות הנפש, באופן שיהיה לנחת רוח לה' הנהגתו, ואז לא תסתלק השכינה מציתו עד שתחטפנו שינה. וגם הקיום של ההגדה תהא באופן שיוכל לסיימו בלשון ארמית, מההשראת השכינה מתחלתו ועד סופו.

ו**נראה** צביאורו, כי אמרו חז"ל (סוטה י"ז.) איש ואשה שזכו שכינה עמהם ע"כ. ואין לך זמן

טורח ועמל זו היא ללא צורך, כי יש לידיע מקומה ממוקדש של מעלה שמכוון נגד מקדש של מטה. על זה אמר, כי לא כן הם הדברים, כי המקדש של מעלה נעתק כעת ממקומה כנגד המשכנות לה' במקומות אחרים, 'הנה שמענוה באפרתה', מלשון (בינה ג.) אוכלא דאפרת הוא, שנעתק המקדש ממקומה, 'מנאנוה בשדי יער', כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם. ומתפלל 'קומה ה' למנוחתך' שלא יצטרך להעתיק עצמו ממקום למקום, אלא ישבו ישראל בארצם בשלוה, ואז גם מקדש ה' למעלה תצוא למנוחתה. ועל זה מתפללים (בתפלה מוסף) 'בנה ביתך כבתחלה', היינו מקדש של מטה, ואז 'וכונן מקדשך על מכוני', שהמקדש של מעלה לא תצטרך להעתיק עצמה ממקום למקום, אלא תשאר על מכוונה נגד ירושלים.

ו**הנה** בליל פסח שורה בכל בית מישראל אוירא דקדושה נעלה מאד, שאין כדוגמתה בכל הלילות של כל השנה. ובודאי שיש בזה מדרגות רבות לפי עבודת האדם וקדושת הבית. ומרן מהר"ש מצעלזא זי"ע אמר בטעמו, כי מתעורר בכל בית מעין ליל יציאת מצרים שנאמר בו (דברים כ"ח) ובמורא גדול זה גילוי שכינה, וכדמשמע גם מזהר הק' (פ' בא מ:.) ע"כ. ואחז"ל בהגדה חדש האצבי כתב, דמטעם זה פותחין לספר ציציאת

ולבן הזמן גרמא זליל זה להתעלות בקדושה, ולהיות טופח על מנת להטפית, למסור האמונה הטהורה לבניו ובני ביתו אחריו, להמשיך השלשלת הזהב מיום יציאת מצרים עד עתה, שלא נפסקה זה אלפי שנה, ונמסרת מדור לדור מהעינים שראו בעיני בשר, הנסים והנפלאות שעשה ה', שנתגלה לעין כל כי יש צורא עולם ומנהיגו, ומשדד מערכת הטבע כפי רצונו בכל עת ובכל שעה.

מוכשר יותר מכל ימות השנה, כמו ליל פסח, אחר הטורח והעמל של האשה לצער כל חמירא, והאיש בגופו וממונו להכניס כל כורכי החג להצית. ואז הם מגיעין למדה זו של איש ואשה זכו שכינה ציניהם. ויש השראת השכינה בהצית כמו שטורה שכינה במקדש מעט, אלו צתי כנסיות וצתי מדרשות. וניזון מצית המקדש של מעלה מכיון נגד מקום השראת השכינה של מטה, שצוקעת ויורדת מלמעלה למטה.

בליל הסדר תשפ"א לפ"ק

ולפי זה כוס ראשונה של קידוש היא כנגד שרה אמנו. ונראה כי קדושת ישראל במצרים שלא התערבו בגויים, הייתה צוכתה של שרה, כדאיתא במדרש (ויק"ר לז-ה) שרה אמנו ירדה למצרים וגדרה עצמה מן הערוה (בראשית י"ז-ז), ונגדרו כל הנשים צוכתה ע"כ. ועל כן כוס של 'קידוש' מכוונת נגד שרה אמנו.

*

ויש לומר עוד צטעם מספר ארבע כוסות, שזה רומז על המשך הדורות מהאבות שנרמזו בהשלש מצות.

גודהגין לסדר בליל פסח שלש מצות, זכר לשלשה אבות (דעת זקנים בעלי תוספות שמות יב-ח). ושתיין ארבע כוסות יין, לרמז על הארבע אמהות (שליה מסכת פסחים מנה עשירה דרוש ראשון). והיינו כי צוכות האבות והאמהות יאלו ממצרים קודם הזמן, וכמו שנאמר (שמות ז-כד) וישמע אלקים את נאקתם, ויזכור אלקים את צריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב. ואמרו (ראש השנה יא.) קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות (שיר ז-ח), מדלג על ההרים צוכות אבות, מקפץ על הגבעות צוכות אמהות ע"כ.

עמרם, שביעין חציבין, אשר הרבה מהמכות באו על ידו של אהרן. על כן זכוס האחרונה שמכוונת נגד בני עמרם מוזגין שתי כוסות, כי שניהם שקולין הם (רש"י שמות ו-כו).

*

בַּקִּדְשׁ יִשְׂרָאֵל והזמנים. בגמרא (צ"ה ז.) תני תנא קמיה דרבינא מקדש ישראל והשבת והזמנים. אמר ליה אטו שבת ישראל מקדשי ליה [שקדמת קדושת ישראל לשל שבת, בשלמא זמנים זריך להקדים קדושת ישראל לקדושתן, שעל ידי קדושת ישראל נתקדשו הם, ואילו לא נתקדשו ישראל לא היו קובעים חדשים וקוראין מועדים צבית דין], והא שבת מקדשא וקיימא [מששת ימי בראשית, ואינה תלויה בקביעות דראש חדש], אלא אימא מקדש השבת ישראל והזמנים ע"כ.

וַיִּתְבֵּן לומר דקדושת השבת שזה מתנת אלקים שירדת מאת ה', כמו שנאמר (בראשית ג-ג) ויצרך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו, איכות קדושה זו יורדת בשוה כל שבת כפי מה שקידש אותה ה', וקדושה זו קביעי וקיימא, אין בה שינויים. אבל קדושת המועדים שישראל מקדשא ליה, איכות קדושתה תלויה לפי מצבן של ישראל, שזמן שצני ישראל הם זרום

והוא, כי משה רבינו היה הגואל של ישראל ממזרים. ואם כי לא נזכר שמו בכל סדר ההגדה, כי עיקר נקודת סיפור מזרים הוא 'וידעתם כי אני ה' (שמות י-3), ששורש ההנהגה היא מה', מכל מקום עשו זכר גם למשה רבינו. וארבע כוסות רומזין על ההמשך מאברהם יצחק יעקב, שהם לוי קהת עמרם משה. וכמאמרם במדרש (ויק"ר כט-יא) כל השביעין חציבין וכו', באצות שביעי חציב, אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה ע"כ.

וְלַפִּי זה כוס ראשון של קידוש מכוון נגד לוי, כי שצט לוי הבדיל ה' לשרתו ולהורות דרכיו, יורו משפטיך ליעקב (דברים לג-). ואיתא ברמב"ם (ה' שמיטה יג-יג) ולא שצט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם, אשר נדבה רוחו אותו והצינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו וכו', הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו וכו' ע"ש. על כן כוס של 'קידוש' מכוון נגד 'לוי'.

והבום האחרון מכוון נגד משה רבינו, אשר כל הנסים שנעשו במזרים באו על ידו. ועל כן מסיימין עלה 'נרננה', שעולה בגימטריא 'משה', כי כוס זה מכוון נגד משה. ויש לומר דמהאי טעמא בהלל מוזגין עוד כוס (הנקראת כוס של אליהו), דהוא רומז על אהרן אחיו של משה, אשר שניהם בני

מהזכות שנגאלו ישראל ממצרים, היה בשביל שלא היה בהם דלטוריא (ויק"ר לז-ה), והיה אחדות צינייהם. וכיון שכל אחד ואחד ראה שיעבודו של חצירו, היה מיצר ודואג, ונשבר לבו בקרבו, יותר ממה שהוא היה עובד, אם כן תמיד לא נחו ולא שקטו מרוב העבודה, ולא מצאו מנוח כלל ע"כ.

והנה אות ס' מורה על אחדות, שאין שם מעלה ומטה ראש וסוף, אלא כולם אחדים יחד. וכמו שפירש צבני יששכר (תמוז ד-ה) לא היו ימים טובים לישראל כט"ו בא"ב (תענית כו:), רומז לאות ט"ו בא"ב צ"ת, שהוא אות ס', עגול סביב אין בו ראש וסוף, והוא צחינת המחול, והוא היום טוב הגדול לישראל ע"כ. וזהו הרמז בכרפ"ס, ס' פרך, שעבודת הפרך שהיתה צמרים היתה העינוי מכח האחדות והאהבה שהיה צינייהם, שהיה כואב לו לער חצירו כמו לערו. — וזהו גם ההמשך, כרפ"ס יח"ך, שעל ידי קישוי השיעבוד של ס' פרך, נשלם הזמן של הארבע מאות שנה צחי הימים, ויאלו קודם הזמן.

*

עוד יש לרמז ס' פרך, כי גלות מצרים גרמה שאלו חוגגין חג הפסח לגאולתה. ואיתא צמדש (ויק"ר כד-ה) דצפרשת פסחים יש בה ששים

המעלה, והם מקדשין המועד, גם קדושת המועד היורדת למטה היא ברום המעלה. ולעומת זה כאשר בני ישראל הם בשפל המצב, גם קדושת המועד היא רק לפי ערכן של ישראל. וזהו וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל (ויקרא כג-מד), שמשה דיבר והנהיג את המועדים אל בני ישראל, שהכל תלוי לפי ערכם ומצבם, כי ישראל מקדשא ליה למועדים. וכמו כן גם צפרטיות, כל אחד לפי ערכו וקדושתו ממשיך על נפשו קדושת המועד.

*

כרפ"ס צמגן אברהם (סימן תעג סק"ד) כתב בשם מהרי"ל, דכרפס אותיות ס' (רזא) פר"ך ע"כ. ונראה דהנה כבר כתב הרמב"ן (שמות א-א) דאי אפשר שעבדו צחומר ובלבנים תמיד לא ישבותו, דאם כן היו ממלאים מצרים צחים ועיירות. אבל היה על דרך מס חודש חליפות, חודש או יותר יהיו צבנין המלך, ושאר הימים צביתו ע"כ.

אמנם צערותג הצסס (יש פרשת וארא) העיר, לפני זה הא דאמרו (פרשת דרכים דרך מצרים דרוש ה) דקישוי השיעבוד השלים הזמן, כיון דלא עשו צעודה צלי הרף, אם כן לא היה קישוי השיעבוד. וכתב דאחד

מזות ע"ש. וזהו ס' פרך, על ידי עבודת הפרך במזרים זכינו לס' מזות של פסח.

*

יחזן מגיד. יש לומר דאיתא בגמרא (ברכות לג:) ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא אמר הא-ל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעוז והיראי החזק והאמץ והודאי והנכבד. המתין לו עד דסיים, כי סיים אמר ליה סיימתינהו לכולהו שצחי דמרך, למה לי כולי האי, אן הני תלת דאמרינן אי לאו דאמרינהו משה רבינו באורייתא ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה, לא היוינן יכולין למימר להו, ואת אמרת כולי האי ואלת, משל למלך צער ודס שהיו לו אלף אלפים דיגרי זהב, והיו מקלסין אותו צל כסף, והלא גנאי הוא לו ע"כ. ואס כן יפלא איך אנו מאריכין בשירות ותשבחות לא-ל חי, ואין אנו חוששין שכאשר נסיים יאמרו סיימתינהו לכולהו שצחי דמרך.

נדיק תמיס ע"כ. ואס כן המלאכים מלאכי מרוס שעומדים לפניו יכולין להאריך בשבח, שצפניו אומרים רק מקצת שבו, וכל מה שהס אומרים הוי רק מקצת שבו. מה שאין כן בני אדם שמשבחים שלא צפניו, וכולו שלא צפניו, על כן כאשר מפסיק מלומר נראה כמו שסיים שבו.

ובל זה בשאר ימות השנה, אבל צליל פסח דיש השראת השכינה צביתו של ישראל (כמו שדברנו בכניסת החג), על כן נחשב כאומרים שבו צפניו, ואז כל מה שאומרים הוי רק מקצת שבו, ושפיר יכולין צלילה הוי להאריך בשבו של מקום, כי כל מה שנאמר הוי רק מקצת שבו. ולכן בתחלת הסיפור שבו של מקום צליל הסדר, מקדימין יח"ץ מגי"ד, מגיד לשון המשכה, כל מה שנאריך וגידי הוי רק מחצית וחלק משבו, כי צפניו אומרים רק מקצת שבו, ושפיר יכולין להאריך כל הלילה בסיפור שבו.

*

עוד יש לומר, דהנה אנו אומרים (בתפלת נשמת) וחילו פינו מלא שירה כים, ושפתותינו שבה כמרחבי רקיע וכו', אין אנו מספיקין להודות על אחת מאלף וכו'. ושוצ מסיימין על כן אברים שפלגת בנו וכו', הן הס יודו ויצרכו וכו'. דלכאורה מהו

אמנם אנו רואים כי המלאכים מעריצין ומקדישין וממליכין את שס הא-ל תמיד, ולא חוששין שיאמרו סיימתינהו. אך איתא בגמרא (עירובין יח:) מקצת שבו של אדם אומרים צפניו, וכולו שלא צפניו. מקצת שבו צפניו דכתיב (בראשית ז-א) כי אותך ראיתי נדיק לפני צדור הזה, כולו שלא צפניו דכתיב (שס ו-ט) נח איש

הנתינת טעם, כיון דאין אנו מספיקין להודות 'על כן' הם יודו ויצרכו.

וּנְרָאָה דהגם דמי שמאריך בשירות ומשצחות יש חששא כאשר מסיים יאמרו סיימתינהו לכולהו שצחי, אבל המקדים קודם שמתחיל השירה, ואומר, גדולתו של הקב"ה הוא אין קץ, ואי אפשר לבשר ודם לבארו ולפורטו, כי השגת האדם קצרה מלהשיג, ואין בכלי גופו לבטא זאת כראוי, אך אף על פי כן הוא רוצה לשבח המעט שיש בידו לומר. אז אין חשש שבקימו סיים כולהו שצחי, שהרי הקדים מתחלה שאינו אומר רק מקצת לפי כחו. ועל כן מקדימין לומר אילו פינו מלא שירה כים וכו', אין אנו מספיקין להודות וכו', שאי אפשר לבשר ודם לבטא שצחו האמיתית של אלקינו. ואחר הקדמה זו שוב אין חשש עוד של סיימתינהו לכולהו שצחי, ועל כן אצרים שפלגת בנו וכו', הן הם יודו ויצרכו וכו', כי אנו אומרים תמיד רק מקצת כפי כחינו הדל ולא לפי מציאותו האמיתית. — וזהו ההקדמה יח"ץ מנגיד, שאי אפשר לנו לבטא בשפתותינו רק חלק וחצי שיעור מגדולתו, ועל כן לא יהא חשש של סיימתינהו כאשר נסיים מלהודות.

*

בְּדִין בּוֹדְהוּ מתכנשין ואתיין ומתחברין בהדייהו דישראל וכו'

(וזה"ק ח"ב מ:). ונראה כי שירתם של מלאכי מרום מופלא מאד בקדושתם ומעלתם, כמו שאנו מזכירין זאת בכל יום בצרכות קריאת שמע, כולם אהובים כולם צרורים כולם קדושים וכו', וכולם פותחים את פיהם בקדושה וטהרה, ומזכרין ומשבחין ומפאריין וכו'. ושירת בני אדם פעוטה ומעוטה נגד שירתם של המלאכים, ואנו מתחברים עמהם לקדש שם ה', ואומרים נקדישך ונעריכך כנועם שיה סוד שרפי קודש וכו'. אמנם צליל הפסח שירתם של ישראל, בני חומר גם, מגושם בתכלית הגשמי, חשובה למעלה אצל ה' יותר משירתם של המלאכים, שהרי אומר להם זילו ושמעו סיפורה דשבחא דילי דקא חדאן בני צדודה דפורקנא דמארייהו. וכאשר המלאכים רואים גדל החשיבות של שירתם לישראל, הם רוצים להיות חלק משירה זו, וכולהו אחיין ומתחברין בהדייהו לישראל.

*

בְּגִין דְּאִינוּן מְדִין פִּלְקִין, ובל פמליא דלעילא מתכנשין וחמאן לון, ואודאן בודהו לקודשא בריך הוא, ואסתלק יקריה עלייהו עילא ותתא (שם). ונראה כי לילה הזה לה' שמורים לכל בני ישראל לדורותם (שמות יג-מג). ובצעל הטורים שחלק הקב"ה ליל ט"ו לשנים, חציו לציאת מצרים, וחציו השני לגאולה לעמיד

מהשבח שעושה מצות ה' בהידור, ואינו מקיימה כמצות אנשים מלומדה, לעשות רק מה שמצווה ועושה, אלא מרצה לספר, אשר כל תיבה ותיבה צריצוי הסיפור הוי מצוה. יש צה עוד מעלה, שהאדם עצמו נעשה משובח במהותו, כמו דבר שמקבל טעם לשבח, כי צריצוי סיפור נסי ה', מחדיר בנפשו צעומק אמונת אלקי עולם, שיהא מאיר זאת לפניו בכל ענינו, ונשאר עליו צוה רישומא דקדושה במשך השנה, להיות ה' עומד לנגד עיניו תמיד, ולהשליך על ה' יהבו, והוא אינו עוד אותו האדם שהיה בתחלה אלא נעשה אדם משובח. — ועל זה ממשיך מעשה צרבי עקיבא וכו', שהגם שהיו מופלגים בתורתם וקדושתם, מכל מקום הקדישו כל הלילה לסיפור יציאת מצרים, כי גם לפי מעלתם הרמה יהיו נעשים עוד יותר משובח צריצוי הסיפור.

*

וְלֹא זכיתי שתאמר יציאת מצרים
בצִיָּאות עד שדרשה בן זומא וכו'
(ברכות יב:). וצ"ע פירש לא זכיתי,
לא נצחתי. וצ"ע פירש לא זכיתי
לדעת הרמז שרמזו בתורה ע"ש. ויש
לומר עוד, דאיתא בגמרא (יבמות לו.)
כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה
מפיו בעולם הזה שפתותיו דוצבות
בקצר ע"כ. ואלמלי היו מקבלין דברי

לצוה (מכילתא) ע"כ. ואם כן בכל שנה
יש התעוררות צליל זה להגאולה.
אמנם יש מקטרגים למעלה כי אין
ישראל עדיין ראויין לזה, ומלך במשפט
יעמיד ארץ. אמנם כאשר הם רואים
הכבוד ה' שיוצא מגאולת מצרים, שצני
ישראל משבחים ומודים להקב"ה, ואיך
מקיימים מצות סיפור יציאת מצרים
ואכילת מצה ומרור, עד שהקב"ה
שולח אותם למטה, זילו ושמעו ספורא
דשבחא דילי דקא משתעו צני וחדאן
צפורקני, אז הם שותקין ואין
מקטרגין על הגאולה, שהרי אם על
יציאת מצרים שהוא רק טפל מתעלה
כל כך כבוד ה', מכל שכן על הגאולה
העתידה שהיא עיקר (ברכות יב:), על
אחת כמה וכמה. ולכן כאשר פמליא
דלעילא מתכנסין וחמאן לון, 'אודאן'
כולהו לקודשא צריך הוא, הם
מסכימים ומודים לדברי ה' שרואה
לגאול את ישראל, ואין הם מקטרגים
עוד, ומתעורר למעלה אתערותא
דגאולה העתידה. — ועל זה אמרו,
למען תזכור את יום נצחתך מארץ
מצרים כל ימי חיך (דברים טז-ג),
ואמרו (ברכות שס) להציא לימות
המשית, שצוה יעוררו וימשיכו להציא
את ימות המשית, שנוכה לגאולה
העתידה.

*

ובל המרבה לספר ביציאת מצרים
הרי זה משובח. היינו חוץ

דהיינו מצות זיעור חמץ ומנוות פסח מצה ומרור, וקפוח יציאת מצרים, ד' כוסות וכו', זכותים אלו עמדו אז למפרע לישראל לגאלם ולהושיעם. וזה והגדת לצנך ציוס ההוא לאמור, 'צעבור זה' דקאי על פסח מצה ומרור שמקיימים זלילה זו, עשה ה' לי זכאתי ממצרים, זכותים אלו עמדו לי להוציאני ממצרים אז כשהייתי עומד זלי זכות כלל עכ"ד.

ומעתה אותן בני אדם שראה ה' שהם יקיימו המצות שהם תולאה מהגאולה, אס כי אין עדיין המצות זידס, נגאלו על שס העמיד. אבל הרשעים שלא יקיימו אחר כך מצות ה', לא היה להם זכות גאולה, ומתו זשלשת ימי אפילה. ועל כן אומרים לצן הרשע, צעבור זה, דקאי על פסח מצה ומרור שמונחים לפניך, הם עמדו לי זכאתי ממצרים. אבל הרשע שאומר מה העבודה הזאת לכס, לכס ולא לו, והוציא עצמו מן הכלל, אילו היה שס לא היה נגאל.

*

בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. יש לומר כי יתכן לספר יציאת מצרים, כמו שמקפרים עוזדא של דברי הימים, מה שאירע לאבותינו זה שלשה אלפי שנה, והוא מודה ומשבח

רבי אלעזר צן עזריה היו אומרים דבר שמועה ההיא מפיו, והיה זוכה ששפתותיו דוצצות זהלכה זו, אבל כיון שלא קיבלו דבריו עד שדרשה צן זומא, הרי השמועה נאמרת משמו של צן זומא, וחסר לי הזכות זזה. [ואמרו (שקלים ז:)] שאמר דוד לפני הקב"ה, רצונו של עולם 'אזכה' שיהיו דברי נאמרין זכתי כנסיות וזכתי מדרשות].

*

ואף אתה הקהה את שיניו ואמר לו, בעבור זה עשה ה' לי זכאתי ממצרים, לי ולא לו, אילו היה שס לא היה נגאל. יש לומר על פי מה שכתוב זעהגדה חדש האזיב (זפסקא) שאינו יודע לשאול) דהנה משה רבינו שאל, וכי אוציא את בני ישראל ממצרים (שמות ג-יא), ופירש רש"י מה זכות יש זידס שאוכל להוציאם, והשיב לו הקב"ה זהוציאך את העם ממצרים תעזדון את האלקים על ההר הזה, מה שאמרת זאזיה זכות אוציאם ממצרים, הוי יודע שזכות התורה שהן עתידין לקבל על ידך זזהר הזה הם יוצאים משס (שמ"ר ג-ז) עכ"ל. ויש לומר עוד, דההתעוררות לגאולת מצרים היתה על ידי שראה הנופה ומציט מראשית אחרית, מצות הגדולות שיצמחו על ידי גאולה זו, שיקיימו ישראל אותם זכל שנה זכל דור ודור,

עצרת כל זאת, ואז יעשו דצריך רושם
כאשר תקיים והגדת לצנך.

*

ישחקדו'ש ברוך הוא יחשב את הקיץ
לעשות כמה שאמר
לאברהם אבינו בברית בין הבתרים וכו'.
ויש לומר דמנינו צגלות צבל שאמר
ה', לפי מלאת לצבל שצעים שנה
אפקוד אחכס (ירמיה כט-י). ואס כי
דצרי ה' צרור מללו, שהגלות תהא
רק שצעים שנה, מכל מקום טעו
כולס בהשצון איך לחשוב השצעים
שנה, צלשאר חשב שהתחיל מעליית
מלכות צבל, אחשורוש חשב מגלות
יהויכין, דניאל חשב מציבוס יהויקים,
וכולס טעו, שהשצון התחיל מחורצן
צית המקדש (מגילה יא: ע"ש).

ובמו כן היה צמנרים, כולס ידעו
שהגזירה היתה ועצדוס וענו
אותס ארבע מאות שנה ואחרי כן
יאלו צרכוש גדול (צראשית טו-יג), אצל
חשבו שהשצון הוא מעת ירידתס
למנרים. אצל הקצ"ה חשב את הארבע
מאות שנה משנולד יצחק, ומשהיה לו
זרע לאצרהס נתקיים כי גר יהיה
זרעך (רש"י שמות יב-מ), ולכן יאלו
ממנרים אחר רד"ו שנה צמנרים,
והק"ץ שנים שנחסר נשלמו מלידת
יצחק. וזהו שאומרים שהקצ"ה חשב
את הק"ץ לעשות כמו שאמר לאצרהס

על הטובה והחסד שנעשה צנים
קדמוניות, אצל הוא עצמו אין לו קשר
פרטי עם זה. אצל צאמת חייב אדם
לראות את עצמו כאילו 'הוא' יאל
ממנרים, לא את צבותינו צלצד גאל,
אלא גם אותנו גאל עמהס. ויש גם
אלו צפנימיותו כעת נס של יליאת
מנרים, לצאת מעומק הטומאה
שהשאירה גלות מנרים על הכלל
שראל, והיום הוא זמן חירותנו דייקא.
ועל דרך שפירשו (מגילה יז.) הקורא
את המגילה למפרע, שמספר עוצדא
שאירע למפרע, ואין הוא מתקשר
עמה יחד, לא יאל ידי חוצתו. (עיין
מאור ושמש רמזי פורים, וצני יששכר כסלו
ד-ט).

ובדי שיוכל צסיפורו להשפיע על
צניו אמונת חלקי עולם, לא
ישג זאת אס יקרא את המגילה
למפרע, ורק כאשר מרגיש צנפשו כי
'הוא' יאל ממנרים, אזו הדברים יולאים
מן הלצ ונכנסים אל הלצ. ויש לציר
לעצמו המנה והמרור, אשר המרור
רומז על קישוי השיעבוד, והמנה רומז
על הגאולה שלא הספיק צצקס
להחמיץ, כאילו הוא צעצמו עבר על
המרור, וכעת גאלו ה' ממנצו הצר
שעל זה מורה המנה. וזהו והגדת
לצנך ציום ההוא לאמור צעצור זה
עשה ה' לי צצאתי ממנרים, לא
אמרת אלל צשעה שמנה ומרור
מונחיס 'לפניך', כאילו אתה צעצמך

ויוסיפו עוד שנה אותו וגו', ויקנאו
 זו אחיו וגו'. וכמוצאה מזה מכרוהו
 לעבד למצרים, ושוב ירדו יעקב וכל
 ביתו למצרים ונשתעבדו שם. ואם כן
 הדיבור של יוסף גרם כל זאת, מה
 שמתחלה הביא דבתם רעה אל אביהם,
 ושוב בסיפור החלומות שלו, וזהו וירד
 מצרימה לנוס על פי הדבור.

*

וְאָזְמוּר לָךְ בַּדְּמִיךָ חַיִּי וְאָזְמוּר לָךְ
 בַּדְּמִיךָ חַיִּי (יחזקאל טו-ו).
 ובתרגום, בדמא דמהולתא אחוס
 עליכון, דדס פסחא אפרוק יתכון ע"כ.
 וכן הוא ברש"י (שמות י-ו) דנגאלו
 ממצרים בזכות שני דמים, דס פסח
 ודס מילה ע"כ. ויש לומר דדרך רמו,
 הפח נשבר ואנחנו נמלטנו (תהלים
 קד-ו), כאשר שזכרים מספר פ"ח, הוי
 ד"ס ד"ס, וזכות שני דמים הללו
 נמלטנו ממצרים.

*

וַיִּזְעִיאוּנוּ הִי מוּצְרִים, לָא עַל יְדֵי
 מַלְאָךְ וְלָא עַל יְדֵי שְׂרָף וְלָא
 עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֵלֵּא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 בַּכְּבוֹדוֹ וּבַעֲצוּמוֹ. וּפְשׁוּטוֹ הַכוּוֹנֵה שׁוּה
 מוֹרֵה עַל גּוֹדֵל חֵיבְתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל צַעֲיֵי
 ה' שְׁכַבְיָכוֹל הַטְּרִיחַ בְּכַבּוֹדוֹ וּבַעֲצוּמוֹ
 לְגַאֲוֹלָתָם. אֲבָל יֵשׁ צוּה עוֹד, עַל פִּי
 מֵה שְׁכַתּוֹב צָאוֹר הַחַיִּים הַק' לַפְּרָשׁ
 א-ל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם (במדבר כג-כ),
 אִמֵּר 'מוֹצִיאֵם' וְלֹא 'הוֹצִיאֵם', עַל דֶּרֶךְ

כי גר יהיה זרעך זרעך לא להם,
 שמספר השנים מתחלת מלידת יצחק,
 ומשם נחשב הרצע מאות שנה, ולכן
 חיסר 'קן' שנה ממצרים.

גַּם צֹא לְרֵמוֹ, שְׁכַל צֹרֵה וְצֹרֵה שְׂבֹא
 מִן הַשָּׁמַיִם, יֵשׁ הַשְּׂגָחָה וְחֲשׁוֹן
 מִתִּי יִתְחַלֵּל זֹאת וּמִתִּי יִסְתִּיִּים,
 וּכְמִאֲמַרְס (עבודה זרה נה.) יִסּוּרִין
 בַּשְּׂעָה שְׁמִשְׁגְּרִין אֲחֻתָן עַל הַאֲדָם,
 מִשְׂבִּיעִין אֲחֻתָן שְׁלֹא תִלְכוּ אֲלֵּא צִיּוֹם
 פְּלוּנִי, וְלֹא תִצְאוּ אֲלֵּא צִיּוֹם פְּלוּנִי
 וּבַשְּׂעָה פְּלוּנִית וְעַל יְדֵי פְּלוּנִי וְעַל יְדֵי
 סָם פְּלוּנִי ע"ש. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הִיָּה
 בַּגְּלוּת מִצְרַיִם, בַּשְּׂעָה שְׁנִגְזְרוּ הַיִּסּוּרִין
 נִגְזַר גַּם זְמַן גְּאוֹלָתָם מִמֶּנּוּ, כְּכֹלֹת
 אֲרֻבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְהַקְּצָה תִּיִּקֵּף
 בַּשְּׂעָה שְׁנִגְזַר הַגְּלוּת צַעֲוֹד שְׂעִדִּיין לֹא
 הוֹתַחֵל הַגְּלוּת, חֲשַׁב אֵת הַקֵּץ מִתִּי
 תַּהִיָּה, כִּמֵּה שְׁאִמֵּר לְאַצְרֵהֶם אֲצִינּוּ כִי
 גַר יִהְיֶה זֶרַעְךָ זֶרַעְךָ לֹא לָהֶם, וְעַבְדוּם
 וְעַנּוּ אֲחֻתָם אֲרֻבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וְאַחֲרֵי
 כֵן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל.

*

וַיִּרְדַּ מִצְרִימָה, אֲנוֹס עַל פִּי הַדְּבוּר.
 הַכוּוֹנֵה כִי אִמְרוּ חוֹ"ל (שנת י):
 שְׁעַל יְדֵי שְׁנַתְקִנְאוּ אֲחִיו צִיּוֹסָף, נַתְּגַלְגַּל
 הַדְּבַר וַיִּרְדּוּ אֲצוּתֵינוּ לְמִצְרַיִם ע"כ.
 וְהִיָּינוּ כִי הַכְּתוּב אֲזוֹמֵר (בראשית לו-ג)
 וַיִּצֵּא יוֹסֵף אֵת דְּבַתְּסָם רַעֵה אֵל אֲבִיהֶם
 וְכו', וַיִּשְׁנְאוּ אֲחֻתוֹ וְלֹא יִכְלוּ דַבְּרוּ
 לְשׁוֹם, וַיַּחְלוֹס יוֹסֵף חֲלוֹס וַיִּגַּד לְאַחִיו

בשעה שהולכות לשאוב מים, הקדוש ברוך הוא מוזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים, וצאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים, ומוליכות אלל בעליהן לשדה, ומרחיכות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונוקקות להן וכו' ע"כ. על כן אוכלין דגים בפסח, שיש צוה רמו להנשים הנדקניות, שהקב"ה היה מוזמן להם דגים, שיוכלו להעמיד את בית ישראל במצרים.

*

דל"ד. בגמרא (פסחים פה:) כזיתא פסחא [חצורות גדולות היו נמנין עד שלא היה מגיע לכל אחד כי אם כזית מן הפסח], והלילה, פקע איגרא [לקול המולת ההמון מההלל דומין כאילו הגגין מתצקעים, שהיו אומרים ההלל על הפסח] ע"כ. ויש להבין למה היה ההלל זליל פסח בהתלהבות כה גדולה, יותר מכל שאר הזמנים שאומרים הלל, שתקנו להם לישראל שיהיו אומרים הלל על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן (שם קי"ו). גם להבין מה שקושר הלילה פקע איגרא עם הכזיתא פסחא.

וגר"א דאיתא במשנה (אבות ה-ה) עשרה נסים נעשו לאבותינו

אומרים ז"ל (פסחים קטו:) בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, על כן אמרו יודעי פנימיות התורה, כי כל ליל פסח מתצררים כוחות הקדושה מהקליפה ונוספים בעם בני ישראל, והיא הבחינה עצמה של יציאת מצרים, והוא אומרו אל-מוציאם, כי לא יציאה ראשונה לצד, אלא בכל שנה ושנה מוציאם כזכר ע"כ.

והנה דבר שצא על ידי שליח אינו נחתי, רק מה שצא מהקב"ה בעצמו וזה נחתי לעולמי עד. ועל דרך דאיתא במדרש תנחומא (אחרי יצ) אמר הקב"ה בעולם הזה הייתם נושעים על ידי בני אדם וכו', הייתם חוזרים ומשתעבדין, אצל לעתיד לצוא אני בעצמי גואל אתכם, ושוב אין אתם משתעבדין, שנאמר (ישעיה מה-יז) ישראל נושע זה' תשועת עולמים ע"כ. וכדי שתהא הגאולה ממצרים נחמית, שתתעורר בכל שנה ושנה ענין הגאולה ההוא, כמו שחייבים לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, על כן ויוציאו ה' דייקא ממצרים, לא על ידי מלאך ושרף ושליח.

*

בטעם שאובליין דגים במעודת פסח, יש לומר דאיתא בגמרא (סוטה יא:) בשכר נשים נדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים,

פסח. והפסח נשחט בשלש כחות, וכת השלישית עמה מועטין (שם סד.), וכל זה הקריבו בשעות אחדות, משמונה ומחצה ואילך (שם נט.), ואיך נכנסו ציבור גדול כזה והחזיק אותם העזרה. ולא עוד אלא שהקריבו כל דקה ודקה כמה אלפים קרבנות. ויש סוברים להקריבו צאותה שעה גם הקרבן חגיגה (עיין משנה למלך הלכות כלי המקדש ו-ט), שזה עולה עוד הפעם למליון קרבנות, ואם כן בכל שנה ושנה ראו צערב פסח איך ה' שורה בקרב עמו ישראל. ומתנסיס הנגלים אדם מודה בהנסיס הנסתרים (רמב"ן סוף פרשת צא). ועל כן אחר שאכלו כזית פסחא, מחמת המון רב שעלו לרגל לא הגיע להם רק כזיתא פסחא, וראו כבוד ה' צעיני צשר, על כן היה אז אמירת ההלל ברגש נפלא צמאון לא-ל חי, עד שהלילא פקע איגרא.

*

חד גדיא. הטעם דמסיימין הסדר בצפור זה, יש לומר כי חייב אדם לצרך על הרעה כשם שמצריך על הטובה, ולקבולינהו בשמחה (ברכות ס:), כי מאתו לא תלח הרעות, וכל מה דעביד רחמנא לטב, אלא שאין אנו מכירין הטובה. ורק הקצ"ה שידע כל גלגוליו של אדם הקודמים, ומה מוטל עליו עדיין לתקן, ומהו סיבת ביאתו לעולם, יודע כי כל מאורעותיו הם

צבית המקדש. והנה רוב הנסיס לא היה ניכר ונרגש יום יום, אלא צמאון הימים, כגון לא הפילה אשה מריח צשר הקודש, ולא הסרית צשר הקודש מעולם וכו'. וגם כאשר אירע הנס, לא היה ניכר זאת לכל, אלא לעיני ההנסיס שהיו שוהים שם. אמנם נס אחד היה שכל מי שנכנס למקדש בחגים ומועדים היה רואה זאת צעיני צשר, שהיו 'עומדים לפופים ומשתחויס רווחיס'. וצרש"י כשהיו מתכנסין בעזרה צרגלים או צשאר ימות השנה, עומדין לפופין דחוקין צעמידתן, וכשהיו משתחויס כלפי השכינה לצקש ולשאול כל אחד כפי צרכו, היה ריוח כל כך שהיה צין אחד לאחד ד' אמות, כדי שלא ישמע אחד תפלת חצירו ע"כ.

ואם הרגשת נס זה היה בכל מועד, על אחת כמה וכמה שהיו רואין זאת ביתר שאת צערבי פסחים, שנקצנו כל ישראל יחד להקריב פסחיהם, שאמרו (פסחים סד:): שפעם אחת ציקש אגריפס המלך ליתן עיניו באוכלוסי ישראל, אמר ליה לכהן גדול תן עייניך צפסחים. נטל כוליא מכל אחד, ונמצאו שם ששים ריבוא זוגי כליות כפלים כיוצאי מצרים, חוץ מטמא ושהיה צדרך רחוקה, ואין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם ע"כ. ואם כן צערב פסח התקצנו בעזרה יותר ממליון אנשים, ויותר ממליון כבשים לקרבן

מתחלתו, שהשונרא חכל להגדיא, אז
 אין לו עוד שום קושיא ותרעומות על
 כל מה שעצר אחריה, שצדין מגיע
 להשונרא להנשך, ומגלגלין חוב על ידי
 חייב, ומגיע עונש להכלבא, ואתא
 חוטרא והכה להכלבא וכו' וכו'. וזוה
 יגמר שלימות חמונתו שהשיג הלילה,
 להאמין שהכל הוא צחשצון מופלא
 מה', ואם היה רואה הכל מתחלת
 גלגוליו, לא היה לו שום קושיא על
 הנהגת ה', וצריך לקבל הכל בשמחה,
 כי הכל הוא לטובתו.

הכל לטובתו ולתכליתו, ואין דומה זוה
 אדם לחצירו. וכיון שאין אנו רואים
 תחלתו של האדם בגלגולו הקודם,
 ורואין רק חלק אמנעותו, על כן לא
 מציין הכל, וכואב לו ומתרעם על מצבו.

והנה צעובדא זו של חד גדיא, כאשר
 יראה רק חלק מהעובדא,
 שהכלבא נושך להשונרא, יתרעם למה
 הגיע זאת להשונרא. וכאשר רואה
 שאתא חוטרא והכה להכלבא, יתמה למה
 הגיע כן להכלבא. אצל הרואה הדבר

בליל שביעי של פסח תשפ"א לפ"ק

וגו' ויצקעו המים (שמות יד-כא).
 וצרש"י כל מים שצעולם (שמו"ר כא-ו).
 ללא נאמר ויצקעו המים אלא ויצקעו
 המים. וציאורו כי כל הנחלים הולכים
 אל המים (קהלת א-ו). ואם כן כל
 מימות שצעולם מחוצרים המה אל
 המים, וכאשר הטוה משה את ידו
 לצקוע המים, ניתן כח הצקיעה גם אל
 כל הנחלים המחוצרים אל המים, וכאשר
 המים ראה וינס, גם הירדן יסוב
 לאחור, שהרי כל המימות צקעו.

*

הים ראה וינס הירדן יסוב לאחור
 וגו', מה לך הים כי תנוס
 הירדן תסוב לאחור, ההרים תרקדו
 כאילים גבעות כבני זאן, ומסיים מלפני
 אדון חולי ארץ מלפני אלו-ה יעקב
 (מהלים קיד-ג). ויש להציין המשך הים
 עם הירדן שנסו לאחור. גם לא ציאר
 הכתוב מה 'ראה' הים שעבור זה נס.
 וגם למה לא אמר גם אלל הירדן
 'ראה' ויסוב לאחור. וגם מהו הענין
 שצתשצנתו תיאר את ה' אדון חולי
 ארץ, וגם הדגיש שהוא אלו-ה יעקב.

וייש לומר עוד, על דרך שכתב צאהל
 יעקב (פ' בשלח ופ' מסעי) צטעם

ובפשוטו נראה שהכתוב אומר, ויט
 משה את ידו על הים

הירדן כבר עשה ההכנה לקריעת ים סוף, דנס שבא כבר פעם לכלל הויה בקל יוכל להתעורר שנית. ועל כן הגם שישראל מנד עצמם אינם ראויין לנס, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, מכל מקום גם בזכותם קלים יכולים לעורר נס שהיה כבר פעם אחת בעולם.

ויעל כן אמר הכתוב, הים 'ראה' וינס, אם כי לא רצה לנוס מפני שאין ישראל מנד עצמם ראויים לזה, אבל ראה כי הירדן יסוב לאחור בימי קדם על ידי יעקב אבינו, וממילא בקל יכולים לעורר שמתהוה נס זה שנית, ועל כן נס הים. ולכן כאשר שואל, מה לך הים כי תנוס, בזה התשובה, מלפני אלו-ה יעקב, שיעקב כבר הכין הנס הזה בזה שצקע את המים, וצמקלו עבר את הירדן.

*

ואמור שוב כי עוד דבר אחד ראה הים, שההרים רקדו כאלים גבעות כבני לאן. כי הנה הים לא רצה להקרע מתחלה, בטענתו מה נשתנו אלו מאלו, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה. אבל באמת טענה זו היה כבר למשה, שאמר לה' וכי אולי את בני ישראל ממזרים, וברש"י מה זכו ישראל

ריבוי הנסים ונפלאות שעשה ה' במזרים, אף שהיה אפשר בלעדיהם. כי בעת ההוא שיאלו ממזרים היה עת רגון ומוכשרת לחדש להם עניינים נסיים. וכל דבר נסיי הבא לכלל הויה והמציאות תתמיד סגולתו לעולם, ונמצא בניקל לעת הצורך, דמיון המים שנתחממו כבר פעם אחת, שבקל יותר לחממו פעם שנית אף אחר שנתקרר. על כן הרצה ה' אז נסים ונפלאות, והכל להכין ישועה לדור האחרון. וזהו עזרת אבותינו אתה הוא מעולם, מגן ומושיע לבניהם אחריהם בכל דור ודור וכו' ע"ש. וכן הוא בספיה"ק עבודת ישראל (לשציעי של פסח) דבכח קריעת ים סוף נעשה הכנה לצקע כל המימות העתידין לקרוע, כגון הירדן בימי יהושע, ונהר גינאי בימי רבי פנחס בן יאיר, והכח הראשון נפתח על ידי משה ע"כ. ואם כן על ידי שהים ראה וינס, על ידי זה נעשה ההכנה שהירדן יסוב לאחור בימי יהושע.

אבל באמת קריעת ים סוף לא הייתה הצקיעה הראשונה שנעשה בעולם, אלא יעקב כבר צקע את הירדן דברכו ללכת לבית לבן, וכמו שאמר (בראשית לב-יא) קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי צמקלי עברתי את הירדן הזה. וברש"י נתן מקלו צירדן ונצקע הירדן ע"כ. ואם כן יעקב צצקיעת

הפסוק למה תלמדון הרים גבונים (מהלים סח-יז), כולכם צעלי מומין אחס אלל סיני, וזכו שיהיו נקבעים צרף ישראל ע"ש. ואס כן צלחת ישראל ממצרים ללכת אל המדבר, ההרים רקדו כאלים מגודל השמחה. וזה שאמר הים ראה, ומה ראה, ראה שההרים רקדו כאלים, עבור שישאל צאים לקראתו לקבל התורה, ואס כן שפיר נשתנו אלו מאלו, וזכות גדול יש צידם, ולכן וינס.

ובאשר שואל מה לך הים כי תנוס, הוא משיב, מלפני אדון חולי ארץ, כי צראשית צרא אלקים את השמים ואת הארץ (א-א). וצרש"י צשציל התורה שנקראת ראשית דרכו (משלי ח-כב), וצשציל ישראל שנקראו ראשית תצואתה (ירמיה ז-ג) ע"כ. הרי שלפני שעלה צמחשצת האדון הקצ"ה לחולל ארץ, ראה שישאל יקבלו התורה, וצשצילס נצרא הים והארץ ומלואה, על כן שפיר ראויים ישראל לקרוע הים צשצילס.

*

ואבור כל מימות שצעולס נצקעו צקריעת יס סוף, כי אמרו חז"ל (פסחים קיח). קשין מזונותיו של אדם כקריעת יס סוף ע"כ. הרי שפרנסתו של אדם דומה לים, ואריכה קריעה. ועל דרך זה אמרו (סוטה ז).

שיעשה להם נס ואוליחס ממצרים. והשיב לו ה' צהויאך את העס ממצרים תעצדון את האלקים על ההר הזה (שמות ג-יב), וצרש"י דצר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל את התורה על ההר הזה לסוף שלשה חדשים שיצאו ממצרים ע"כ. ואס כן שפיר נשתנו אלו מאלו, כי הם יוצאים כעת לקבל תורתו ולהיות מעתה עבדי ה'.

והנה כאשר יצאו ישראל ממצרים ללכת אל המדבר ולהתקרב להר סיני, רקדו ההרים מגודל השמחה. הר סיני רקד שירד עליו ה' צכבודו וצעלמו, ועליו יתן התורה לעמו ישראל. וכמו שהיה אחר זה צעת שירד ה' על הר סיני, וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר (שמות יט-כ), מצואר צאור החיים הק' שרעש ההר ועלה לקראתו כעצד רץ לפני רבו ע"ש. [ומנינו דוגמתו כאשר נכנסו ישראל לצרס, מצואר צרש"י (צמדבר כא-טו) שמדעזע ההר של ארץ ישראל כשפחה היוצאת להקביל פני גצירתה, ונתקרב לצד הר של מואב ע"ש]. הר המוריה רקד, שהרי נעקר הר המוריה ממקומה ושצתה על הר סיני, כהר על גצי הר, צעת מתן תורה (ילקוט ראזוני פ' יתרו אות ג, מדרש שוחר טוז מהלים סח-ט). וגס הר תצור והר הכרמל צאו שיתן ה' התורה עליהם, וכמו שדרשו חז"ל (מגילה כט.) על

וקשה לזווגן כקריעת ים סוף ע"כ. הרי דגם זיווג האדם דומה לים. ואמרו (ברכות ט.) על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא (תהלים לז-ו), זו אשה, רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו

ע"כ. ובקריעת ים סוף, מתעורר כל שנה ושנה, לא רק הנס צמי הים, אלא כל מימות שבעולם, פרנסה וזיווגין, כולן נבקעו, ויפתחו לרווחה לכל עם בית ה', מתוך שמחה והרחבה.

בסעודת נעילת החג פסח תשפ"א לפ"ק

יעשה לעצמו חשבון מה הרויח וצמח נחעלה בהחג, ולעצור בקרבן כל מה שלימד מהחג, להתנהג בהם כל ימות השנה. ובספרי דרשו עזרת תהיה לכם (במדבר טו-לה), עזרו מלאת, מלמד שטעון לינה (רש"י). שאי אפשר ללכת מבית המקדש בחג וללכת הביתה, מבלי התבוננות מה הוא לוקח עמו, אלא שטעון לינה, ריח להתבונן, ולעצור בנפשו כל מה שנחעלה צימי החג.

*

הנה ניתן לנו חג הפסח, למען תזכור את יום לאתן מארץ מצרים, אבל אין חיוב על זכירת העשר מכות צפרטיות, זולת על מכת בכורות ניתן מלוא מיוחדת כדי לזכרו, שזוהי הכתוב קדש לי כל צבור פטור כל רחם צבני ישראל באדם וצבהמה לי הוא (שמות יג-ב). ונראה כי ממכה זו יש לנו לימוד עצום שיש לזכרו תמיד, שאמר ה' ומת כל צבור בארץ

הנה אנו עומדים בסיום ימי חג פסח, אשר בראש כל מועדות נשאת פסח, כמו שמראש האדם נשפע חיות לכל אברי גופו, כן החג הזה, שהוא חג האמונה, נשפע ממנו חיות לכל ימי השנה, כי בא חבוקוק והעמידן על אחת שנאמר (חבוקוק ז-ד) ולדיק באמונתו יחיה (מכות כד.). וזה שזעו ימים אנו שרויים ומסובצים בהתבוננות באמונת אלקי עולם, שנתגלה לעין כל אז שיש צורא עולם ומנהיגו. ואכלנו מנה מיכלא דמהימנותא (זוה"ק ח"ב קפג:) שממנה נחהו דמו ובשרו של אדם, ונעשה גשם בשרו לחפלא של מצות אמונה.

והנה ימי חג הפסח הם שזעת ימים, אמנם הכתוב חילקה, ששת ימים תאכל מצות, וציום השביעי עזרת לה' אלקיך (דברים טו-ח). והיינו כי לקיום מצות אכילת מנה סגי ששת ימים, שבהם יתעס עם המיכלא דמהימנותא. והיום השביעי ניתן שבו

מסתבר שלא היה אחד מהם גדול
שצבית.

ואם כן טעמא צעי למה לא מתו
הצבורים מעצדי פרעה. ועיין
מה שכתב צזה צאור החיים הק'. ויש
לומר עוד, כי אחר מכת הארצה
כתיב, ויאמרו עצדי פרעה אליו עד
מתי יהיה זה לנו למוקש, שלח את
האנשים ויעבדו את ה' אלקיהם,
הטורס מדע כי אצדה מצרים (י-ז).
הרי כי העצדים יאלו נגד דעת
פרעה, ושכנעו אותו שיוציא את ישראל
מעבדותם, אלא שפרעה התעקש ולא
רצה, וזהו ש'אין הקצ"ה מקפח גם
שכר שיחה נאה, על כן לא מתו
במכת צבורות. ומה שנאמר שמתו כל
צבורי מצרים, מכל מקום עצדי פרעה
נשארו.

ואם כן ממכת צבורות אנו למדים
שני דברים. חדא, עומק מדת
הדין לרשעים, שגם על מחשבה קלה
יש חשבון, וצבור השפחה ששמחה
לאידם של ישראל גם כן מתו. ולעומת
זה גודל שכרן של העושים דברים
טובים, שגם כאשר יש רעון לדבר
טוב, ולא יוכל להוציאה לפועל, אין
הקצ"ה מקפח שכרו, ועצור שיחה נאה
של עצדי פרעה וכו שמתוך כל צבורי
מצרים שמתו, נשארו הם חיים, כמו
שאמר משה וירדו כל עצדיך אלה
אליו. ורמו צזה לפרעה, כי רק

מצרים מצבור פרעה היושב על כסאו,
עד צבור השפחה אשר אחר הרחיים
(שם יא-ה). וצרש"י ולמה לקו צני
השפחות, שאף הם היו שמחים בצרתם
ע"כ. הרי לנו כי גם אלו שלא היו
משעבדים צהם צפועל, כיון שהיו
שמחים בצרתם נענשו. ומה ללמד שיש
לחזהר לא רק ממעשה רעה של חטא,
אלא הקצ"ה מדקדק גם על המחשבה,
ועל השמחה בצרתו של אחרים יש דין
וחשבון למעלה.

ועוד יש לנו ללמוד מזה שאין
הקצ"ה מקפח שכר כל צריה,
אפילו שכר שיחה נאה (צבא קמא לח:),
שאמר משה לפרעה, וירדו כל עצדיך
אלה אליו והשתחויו לי לאמור לא אתה
וכל העם וגו' (שם יא-ח). וצרש"י חלק
צבוד למלכות, שהרי צקוף ירד פרעה
בעצמו אליו צלילה וכו' ע"כ. וכתוב
צאור החיים הק', כאן הצטיח כי
עצדיו אלו יחיו ולא ימות מהם אחד
במכת צבורות. ואולי שהיו כולם
פשוטים ואין צבור ציניהם וידע
צנצואת צביא. או הגם שהיו ציניהם
צבורות, אף על פי כן הוציאם מכלל
המכה וכו' ע"כ. ולכאורה נראה כדרך
השני, כי הגם שיתכן שהיו כולם
פשוטים, מכל מקום הרי גם גדול
שצבית מת, וכמו שנאמר (שם יב-ג) כי
אין צית אשר אין שם מת, וצרש"י יש
שם צבור, מת, אין שם צבור, גדול
שצבית קרוי צבור וכו' ע"ש. ולא

לשלוש, שמחים צנין עירך וששים
 בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן
 הפסחים וכו'. ובפשוטו הכוונה, כי
 הנה זליל פסח יש חיוב קיום שלש
 מצוות, הקרבת קרבן פסח ואכילתו,
 ואכילת מצה ומרור. וכחיום שאין צית
 המקדש קיים אי אפשר לנו לקיים רק
 מצה ומרור וחסר לנו מצות הפסח.
 ועל כן מתחלה מודים ומשבחים אשר
 הביענו הלילה הזה לאכל בו מצה
 ומרור, אבל חסר לנו עדיין מצות
 הפסח, ומתפללים שיגיענו למועדים
 ולרגלים אחרים שמחים צנין עירך
 וששים בעבודתך, שזוכה שיצנה צית
 המקדש צימינו, וכאשר נזכה להגאולה
 תהא רגל אחר, שזוכה לקיים גם
 מצות הפסח, ואז נאכל שם גם מן
 הזבחים ומן הפסחים.

והנה עומד ומתפלל, יגיענו למועדים
 ולרגלים 'אחרים', שלכאורה
 הוא מיותר, דבדאי שהמועדים הבאים
 הם אחרים, ולא המועד שעומד צה.
 אך הענין הוא, כי בכל מצוה יש
 חינוניות של המצוה, כגון הנחת
 תפילין, אכילת מצה ומרור, שופר
 וסוכה, אשר כל ישראל שוין הם
 בקיומה, ונדיקים ואנשים פשוטים כולם
 מקיימין אותה בשוה, החפצא של
 מצוה, התפילין והשופר והמצוה, שוין.
 אבל צפנימיות קיום המצוה, האהבה
 והיראה והשמחה והגעגועין
 וההתלהבות, צה יש דרגות רבות, לא

להמעכזים לזאת יש פורעניות, אבל
 המטים אונם לדברי ה', הם ניזולים.

*

בתורה הקדושה נקרא חג הזה
 תמיד בשם 'חג המצות',
 ואנו קורין אותו בשם 'חג הפסח'.
 וכבר העיר צה בצפה"ק קדושת לוי
 (פ' בא), למה שינו לקרותו ממה
 שנקרא בתורה ע"ש. ובהגדה ויגד
 משה (בקיודש) כתב, דצמכוון הנהיגו
 כן מצותינו, כדי לעורר את לבנו מה
 חסרנו צימים הללו מצוה הגדולה
 דקרבן פסח. ונכלל צו תפלה שיעזור
 לנו השי"ת שיהיה צאמת חג הפסח,
 שנוכל להקריב צפועל את קרבן פסח.
 ולכן קורין ליום האחרון של יום טוב
 זה בשם אחרון של פסח, ואין קורין
 כן את יום האחרון של שאר ימים
 טובים. אך אנו מצפים כי לשנה הבאה
 נקריב הקרבן פסח צפועל, ולא ננטרך
 שוב לקרוא היום טוב בשם פסח, רק
 בשם שנקרא בהתורה הקדושה חג
 המצות, ותהיה כבר אחרון של 'פסח'
 ע"כ.

וגראה עוד, כי זליל פסח אנו
 מצרכין, אשר גאלנו וגאל
 את מצותינו ממצרים והגיענו הלילה
 הזה לאכל בו מצה ומרור, כן ה'
 אלקינו ואלקי מצותינו יגיענו למועדים
 ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו

וכמו שאמר הנביא (ירמיה כג-ז) ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ מצרית וכל הארצות אשר הדחתים שם. ולכלי עלמא תהא סיפור גאולת שיעבוד מלכות עיקר ויציאת מצרים טפל (ברכות יב:), ומהות הרגלים יהיו אחרים לגמרי ממה שאנו חוגגין כעת.

*

אנו אומרים חסל סידור פסח כהלכתו ככל משפטו וחוקתו, כאשר זכינו לסדר אותו כן נזכה לעשותו. והענין הוא כי אמרו חז"ל (קידושין מ). מחשבה טובה הקצ"ה 'מצרפה' למעשה, ולא אמרו מעלה עליו הכתוב כאלו עשה (כלשון הגמרא ברכות ו.). וציאר הרה"ק רבי זושא ז"ע (הוצא צמורת זהב פ' פקודי) כי שלימות המצוה היא, כאשר עושה מעשה המצוה בחיוביותו כראוי, וגם צפנימיותו המצוה נעשית צאהבה ויראה ושמחה והשתוקקות וגעגועין לקונו, ולא כל אדם זוכה תמיד שתהא פנימיותו כראוי וכיאות לעבודת צוראו, והמצוה נעשית צמעשה צלי הכוונה. אמנם ישנם זמנים שצא עליו אתערותא, ואז נפשו צוער לה', ויש לו געגועין לעבוד את ה' בכל לב. אז הקצ"ה מצרף מחשבה זו עם המעשה שעשה מכבר, וצוה נגמר המצוה צשלימותו,

זה כראי זה. ועל דרך זה הוא צמועדי ה', ההארה שיוצרת לכל אחד ואחד לפי מדריגתו אינו שוה צימי הגלות, מכפי מה שהיתה צומן שצית המקדש היה קיים, והיה עולה לראות וליראות, והיתה השראת השכינה צתחמונים, אז היו צמועדי ה' צרום המעלה, אשר חקרנו כל אלה צימינו אלה.

אמנם כאשר נזכה להגאולה העתידה, שמחים צצנין עירך, אז תהא ההתגלות צמועדי ה' צאופן נפלא ציותה, כי אז נזכה להצטחת הנביא, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים (ישעיה יא-ט), וכל אחד מאתנו תהא השגתו צצוראו צאופן נעלה שאין לנו השגה כעת. עד שהצמועדים צימים ההם יהיו כל כך נעלה, שלא יהיה להם אפילו דמיון לצמועדים שלנו כעת. והם יהיו צמועדים ורגלים 'אחרים' צהארתם נגד הצמועדים של ימי הגלות. כי אז נזכה להיות 'שמחים צצנין עירך וששים צעבודתך', וממילא תהא ההשגה שונה לגמרי ממה שאנו משיגין כעת.

ולא עוד אלה שאנו מצפים כי צניסן נגאלו וצניסן עתידין להגאל (ראש השנה יא.), והצמועדים הצאים יהיו צבר אחר גאולתנו מנגלות הלו, ואז יהיו נסים גדולים יותר מימי מצרים,

בושה (והמעשה היא בשלימות), וכשמזכיר
ה' שניהם ביחד, אז ישראל ציחד
קדושים המה ודפּח"ת.

וזהו הענין שמתאחד קודם המנוה
עם הכלל כולו, שגם כאשר אין
צידו לקיים מצות ה' כראוי, לפעמים
חסר שלימות המעשה, ולפעמים חסר
משלימות המחשבה, מכל מקום כאשר
כלל ישראל מתאחדים כגוף אחד, אז
הקב"ה מזכיר המעשה של זה עם
מחשבתו של חזירו, וצוה נגמר קיום
המנוה בשלימות.

*

ובשפת אמת (פסח תל"ו) הוסיף
עוד יותר, דלירוף זה של
בעל המחשבה ובעל המעשה, יתכן גם
כלפי דורות, שמזכיר ה' המחשבות
והגעגועין של דורות האחרונות, עם
מעשה המנוה של דורות הראשונות,
ונשלם המנוה בשלימות. והיינו כי
בזמן שחזרה צית מקדשינו, ואין לנו
כהן צעזעדותו ולוי צדוכנו, הגעגועין
וההשתוקקות מתעלה מדי שנה בשנה.
כדרך כל דבר שכל זמן שהוא צידו
של אדם לא מחשיבו כראוי רק
בהעדר הדבר. וכאשר האדם צריך בכל
אזריו לא מכיר הטובה שיש לו, עד
שיחלה. והעושר לא מחשיב להכיר
מעלת עשירותו רק אחר שאובד הונו.
וכמו כן בזמן שצית המקדש היה

שהמחשבה טובה והוא הקב"ה
'מזרפה' להמעשה שעשה מקדם צלי
הכוונה הראויה ע"כ. ולכן לא יקל
בעיני האדם גם מצוה קלה שצא לידו,
וחלש הוא אז צפנימיותו. וכמו כן לא
יקל בעיניו מחשבה טובה ורעותא דלצא
שעולה עליו בגעגועין למצות ה', כי
סופו מזכיר הקב"ה מחשבה למעשה,
ונשלמו מצותיו בשלימות.

והנה קודם קיום מצוה מתאחד
האדם עם הכלל ישראל, כמו
שאומרים (בחפלת לשם יחוד) שעושהו
'צשם כל ישראל'. והענין הוא, כי הנה
הרה"ק הנ"ל חידש צוה עוד יותר, כי
לפעמים יש שמזכיר ה' מעשה המנוה
של אדם אחד, ומחשבה טובה של
השני, וביחד נשלם מצות ה' כראוי. כי
יש נדיקים שמחשבתם ראויה לה'
בתכלית השלימות, אך בפועל אי אפשר
להם לקיים, כי חסר להם האמצעים
להוציא הדבר מכח אל הפועל, כגון
שאין להם הון להרצות בצדקה. וכמו
כן יש להיפוך אנשים שמקיימים מצות
ה' במעשה רק חסר להם המחשבה,
וצא הקב"ה ומזכיר מחשבת הנדיקים
להמעשה של ההמון עם, וביחד נגמרת
המנוה בשלימות. וזהו המחשבה טובה
אשר הקב"ה מזרפה למעשה. ופירש
צוה מאמרס ז"ל (חולין ז:): ישראל
קדושים הם, יש שרצה ואין לו (שהרצון
והמחשבה בשלימות), ויש שיש לו ואינו
רצה, ואף על פי כן נתן מחמת

חלק בקיום המצוה בפועל שנעשה
צימים הקדמונים.

ואם כן הגם שחסר לנו כעת הקרבת
הפסח בפועל, מכל מקום
קיימנו מצוה זו בצירוף המחשבות
והגעגועין עם מעשה קרבן פסח של
אבותינו הקדומים, שלא היה יתכן אללם
געגועין כאלו שיש לנו בעת שאין צית
המקדש קיים. ועל כן ציזום הסדר
אלו אומרים, 'חסל סידור פסח כהלכתו
ככל משפטו וחוקתו', גם אצחנו קיימנו
היום מצוה הקרבת הפסח ואכילתו,
צמה שצירף ה' את הרצון שלנו,
למעשה האבות שקיימו בחסרון רצון
זה. ועד עתה לא היה מעשה ההוא
ככל חוקתו ומשפטו, כי חסר היה
ממנו הרצון, אצל עתה צגעועין שלנו
נשלם סידור הפסח ההוא ככל משפטו
וחוקתו. ואנו מפילים תחנונינו, ש'כן
זוכה לעשותו', לא רק שתהא נשלם
צמחשצה שלנו, אלא שזוכה לקיימו גם
צפועל עם הגעגועין שלנו, וזך שוכן
מעונה קומם קהל עדת מי מנה.

*

והנה צמה שאנו מתפללים יגיענו
למועדים ולרגלים 'אחרים', יש
לומר עוד, כי הנציא אומר צגאלוה
העתידה כה אמר ה' לצא-ת זום
הרביעי וזום החמישי וזום השביעי
וזום העשירי יהיה לצית יהודה לששון
ולשמחה ולמועדים טובים, והאמת

קיים, שהמקדש היה עומד על מכונו,
וצכל עת שעלה צמחשצתו לראות פני
ה', היה צידו לעלות ולראות ולהציא
קרצנותיו, לא היה ההשמוקקות
צשלימות, כי צידו היה הדצר תמיד.
אצל בעת החורצן הגעועין עזומה
מאל.

ובלשוננו הקדוש, 'וצלי ספק
ההשמוקקות והרצון של צני
ישראל צכל מועד עולה למעלה, כי
נתגרשנו מארצנו. אס צצמעשה עשינו
[אז] הקרצנות, רק לא היה רצון שלם,
ועתה יש רצון צלי מעשה, והקצ"ה
מצרף רצון שלנו למעשה אצותינו,
וכדכתצ (ויקרא כו-לד) אז תצצת הארץ
את צצותיה כל ימי השמה. ויפלא
מה תועלת צהשמה, רק שעל ידי
ההשמוקקות שיהיה לצני ישראל
צהשצעים שנה, על ידי זה נתרצה
הקצ"ה, וכן גם עתה עד שיצנה צית
המקדש צצ"א' עכל"ק.

ויש צזה חיזוק גדול, כי הגם שחסר
לנו עבודת צית המקדש צפועל,
ואין אנו יכולים לעלות ולראות
ולהשתחוות, ולעשות חוצותינו צצית
צחירתך צפועל, מכל מקום על ידי
הגעגועין למקדש ה' וקרצנותיה,
שחסר מאצנו כאלפיים שנה, וצכל שנה
ניחוסף הגעועין עוד יותר, מצרף ה'
את הרצון שלנו עם קיום המצוה
שנעשו צימים ההם צמעשה צלי רצון,
ומתאחדים יחד, ונחשצ שיש גם לנו

ישועה ורחמים בעולם צעת וזמן שאינו מוכן לו, אז בתצווה משנה עתים ומחליף את הזמנים, כלומר שהוא מחליף את קדר הזמנים, שאותו יום שהמדה טובה ראויה לשמש לפי קדר צירוף האותיות, הוא מחליפה ומשנה קדרה להעמידה בזמן מוקדם, והיינו דכתיב בגאולה מצרים (שמות יג-מא) ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה, ויהי בעצם היום הזה ילאו כל מצאות ה' מארץ מצרים. כלומר אף על פי שאז לא היתה אלא זמן של ר"י שנה לגלות מצרים, מכל מקום זמן הקץ של ת"ל שנה דהיינו מדריגה ומדת העת רצון המיוחד לו, כבר היתה בעצם היום הזה של ר"י שנה, כי נשחנה קדר הזמנים להקדים המאוחר. וכן כיוצא בזה בגאולה העתידה אני ה' בעתה אחישנה (ישעיה ס-כב), כלומר בעתה של הקץ האחרון, היא המדה של עת רצון המיוחד לו זה, גם כן אחישנה לגאולה קודם זמנה, כי אדלג על הקץ להקדים העת רצון המיוחד לו לקדרה שלא במקומה קודם זמנו כדי למהר ולהחיש ישועה עיי"ש באריכות.

וְלָבֶן להיות כי אנו מצפים למועדים ולרגלים אחרים שמחים בצנין עירך וששים בעבודתך, ומי יודע עד כמה זמן יש להמתין על העת הרצון המיוחד להגאולה, על כן אנו מבקשים שיחליף ה' את הזמנים, ויקדים העת

והשלוש אהבו (זכריה ח-ט), והיינו שהארבעה זמנות שאנו מתעניין כעת על חורבן ירושלים והמקדש, יהיו אז מועדים טובים. על כן אנו מבקשים שיגיענו 'לרגלים אחרים', רגלים כאלו שאין לנו כעת, שימי היום יתפכו למועד, כי אז נהיה שמחים בצנין עירך וששים בעבודתך. ומסיים 'הבאים לקראתנו לשלוש', כמו שקיים שם הנביא, האמת והשלוש אהבו, ופירש במגוודות ובלבד שתהיו אוהבים האמת והשלוש, ורק כאשר יהיה ציינו שלום אז נוכה להרגלים האחרים.

וְהַגְדָה מה שאמר שהמועדים והרגלים הם 'באים לקראתנו לשלוש', ולכאורה הרי כמו כן אנו הולכים לקראת הימים, ולמה דקדק לומר שהם באים לקראתנו. ונראה דידועים דברי הנזר הקודש על המדרש (שמו"ר נח-ג), דאמרו חז"ל (פנהדרין קב). דיש עת מזומנת לרעה ועת מזומנת לטובה וכו', ולעולם זמן הקץ אינו אלא צעת רצון המיוחד לו, כדכתיב בצנין הגאולה העתידה כה אמר ה' מצאות צעת רצון עניתיך (ישעיה מט-ח). וכן כיוצא בו מצינו בקץ גאולת מצרים, וכדכתיב (שמות יג-מג) ליל שמורים הוא לה', ואמרינן (ר"ה יא:) שהיה משומר וצא מששת ימי בראשית, כי נקבע מתחלה הקץ צעת רצון המיוחד לו וכו'.

וְלַפְעָמִים להיות לורך השעה בעולם לעורר מדה טובה

והפסיחה (רש"י שמות יב-יא), והיינו לרמזו על מה שנאמר (שיר ב-ח) מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות, כי הקב"ה משנה עתים ומחליף הזמנים כדי להגיע לאותו יום של עת רצון הנקבע למעלה ראש לזמן של גאולה. ועל שם זה נקרא בשם פסח, שפסח ה' על כל השנים שהוצרכו עד לזמן הגאולה, להקדימו לטובתן של ישראל. ולכן צרבות הימים שישראל שרויים מפחורים צין העמים, וגולה אחר גולה גלתה יהודה, חזמן הגאולה רחוקה היא, על כן לחזק את בני ישראל שידעו כי אין מנוס ומעצור, והיום אם בקולו תשמעו, אם יזכו אז בעתה אחישנה, אנו קורין את היום טוב בשם 'פסח', לזכור הדילוג והפסיחה, שצכל עת ושעה אנו מוכנים לראות ישועתן של ישראל בהגאולה השלימה והאמיתית. (עיין שמן ראש לפסח ח"ב דף רה).

הרצון ההוא קודם זמנו כדי להחיש הישועה. ולכן אנו אומרים 'הבאים לקראתנו לשלום', שהרגלים האחרים התלויים בהגאולה העתידה, יבואו לקראתנו, אני ה' בעתה אחישנה, להחיש הזמן ההוא לבוא לקראתנו, קודם שאנו מגיעים אליה.

ואמר שהם באים לקראתנו 'לשלום', דידוע גדול חבלי משיח קודם הגאולה, עד שאמרו (סנהדרין נח): 'ייתי ולא איחמיניה, אך כבר כתבו בספה"ק דזהו רק אם הגאולה תהא בעתה, אבל אם זכו אחישנה, אז תהא הגאולה בלי חבלי משיח. ואם כן אם יהיו 'באים לקראתנו', להחיש הגאולה קודם עתה חזמנה, אז יבואו 'לשלום', בלי חבלי משיח.

וכבר אמרנו שלכן אנו קורין את החג בתואר 'פסח', על הדילוג

